

فەرۆخ نیعەمەتپور:

ناکری نەدەبیات سیاسی نەبىت، نەدەبى
پۇست مۇدۇر ئىزىمىش بەردەۋام قالب شىكىنە

نا: غەمگىن بولى

زىزىن نۇوانەي بە بى دەنگى و ئارامى و لۇپىغى
پەراوېزى ھەندەرانەوە دەنۋوسىن، وەلى كە دىنیاى
ئەلەكتۈرىنىيات جىهانى بچووك كىرىلەتىو، نۇوان
پەغەبەنەكائىيان دەھىتىتەوە كوردىستان. يەكىك لۇانە
(فەرۆخ نیعەمەتپور)، كە ھەم وەك نۇووسەرىكى
جواننۇوس و ھەميش وەك چىرلاكىنۇس تا نەندازەيەكى
باش جىگەمى خىلى لە ئىۋەندى ئەدەبى كوردىدا
كىرىلەتىو، بە بىرۋاي بەشىكى توپۇزەرەوانى بوارى
ئەدەب لە چىرلاكەكائى فەرۆخ نیعەمەتپوردا ئاسلى
جوان بەعدى دەكرين، ئەگەرچى لەم چەند سالەي
دوايدا بۇھەمەكائى وەك پىرسىت لە رۇپەغى
بالوکراوهەكائىدا نابىنرىن، وەلى ھەميشە بۇھەمە
تازەھە لە مالىپەرى (قەلەم) دەردەكەۋىت، لە چىرلاك و
پەمانەكائىدا كارەكتەرى جىاواز و لە بەشىكى
نۇوسىنەكائى تىرىشى فەلسەفەيەكى جوان بۇونىان
ھېي، فەرۆخ نیعەمەتپور ئىستا لە ولاتى ئازرويىن
دادەنىشىت و چەند كارىكى وەرگىنەنىشى لە زمانى ئۇ
ولاتۇرە بىل كورد كىرىدۇ.

ئەم نۇووسەرە لە بۇوى بۇھەمەتەوە دەلەمەندە و لە¹
زىزى بوارى جىاوازدا خاونەن كىتىپگەلىكى چاپكراوه.
ئىمە لەم ھەقپەيىقىنەدا ھەولماڭ داوه لەبارەي نۇ
بۇھەمانەوە قىسىمى لەگەل بىكەين و دواجار ھەلۋەستە
لەسەر ئۇ پىرسىيارانەدا بىكەين كە لە بارەي كارەكائى
نۇھەوە ھەمانە. ھەلبەتە پىرسىيارەكائىنىش بەشىكىن لە
خۇيىندەنۇانەي لەپەغەنپەغەن بۇھەمەكائى ناويراڭ،
ھەربىلە دەشىت چۈنەتى ھەقپەيىقىنەكەش كەمەك
جىاوازى پىۋە دىyar بىت. يەھەر حال لەم ھەقپەيىقىنەدا
باسم لە پىرسىگەلەكى ئەدەبى ھەستىيار دەكەين،
سەبارەت بە ئەزمۇون و بۇھەمە بالوکراوهەكان و
نۇوسىنەكائى ناويراڭ، لە تەك باسى ئەدەبیات بەكشىتى
و ئەدەبى ئەمېرىقى كوردى بەتاپىغۇتى، كە ئەمەي
خوارەوە دەقى ھەقپەيىقىنەكەمانە.

* وک ئەو حالەتىدى كەوا لە نۇوسىندا بەرۆكەت دەگرىتىت و نازانى لە چىيەدە دەست پېتىكەيت، بۆيە منىش ئىستا نازانم لە كۈتۈه دەست پېتىكەم! لەسەرتاڭى نۇوسىنەت، يان سەرتاڭانى خوتىندەدەت، ئايا ئەم دەستپېتىكەت چۈن بېرى؟

- سەرتاڭانى خوتىندەدەي من بۇ

نووسەرنەك تەفيا نابى خوتىندەدە پېتىك هات؟ لەوكاتىدە من بۇمە هۆگۈرى كەتىپ و كەتىپ بۇ بە مەندالىي خۇي فەراموش بەشىتىكى گۈرنگ لە ژىيانى من، بىكەت، بەلگۈ دەبى دۇوانەيدەك كە لە ولاتى ئىيمەنماندا پەر ئاپاردا نەھەنە كى مەترسىيە!
ئەمە سەرتاڭى خوتىندەدە بۇو، بەلام بەردەۋامى لەسەر ھەبىت. وەك خوتىت لە پېرسىارە كەتتا باسى "سەرتاڭانى خوتىندەدە" دەگەي، رەنگە

لە راستىدا خوتىندەدە خاودەنى چەندىن سەرتا بىت. من ئەگەر ئىزىزمەن ھەبىئ ئەم سەرتايانە تەنبا بقىيەك زەمەنلى بۇوم و لە قوتاپخانەي سەرتايانى دەم خوتىندە، پۇورم دەستى گۈرمى و بىردىمى بۆ كەتىپخانەي مەندالان لە دىاريکراو و پېتىناسە ناگەپىنەمەدە. بە راي منىش شارەكەماندا، كە ئەو كات لە ئىيمەنمانلى يەكچار كەم بەھەرەندە بۇو. يەكەم كەتىپ چىرۆكىكى مەندالان بۇو لە سەر ئازەل و مەرۆڤ. پېرىتىنەك كە مىيواندارىي كۆمەلىي ئازەل دەكا. لەبىرم دەيت فەزا و حالتىپەواي ناو چىرۆكە كە ئەمەندە سېحراروى و سەرنجىپاكيش بۇو بۇم، كە هەتا ئىستاش سەرىيەكەي لە مېشىك و دەرۇندا ماوه. رەنگە يەكىك لە ھۆكارەكانى ئەمەنلى كە ئىستاش زۆر سەرقالى پېتىوندى مەرۆڤ لەگەل سروشتىم، لەم كەتىپەوە ھاتىمى كە ئىستا ئىدى ناوهكەيم لەبىر ئىيىھ (ئەها ھاتىدە بىرم، ناوى كەتىپە كە "مەمان ناخواندە" بۇوا) لە بىرم دەيت كە كەتىپخانە كە و حالتىپەواي ناوى، تەۋاوى سەرنجىپاكيش بۇوم. بە ئىستاشەوە يەكىك لە شوتىنە خوش و ئارام و بىن دەنگ كە لە بىن دەنگى خۆيدا دەنگى كە قىسىم و پازى لە خۆيدا حەشار داوه. بىن دەنگىيەك كە ھەر دەم چاودەرۋانى و شە و رىستە و قىسىملىدەكەي. شوتىنە كە ئارام كە لە دەرۇنەوە بىن ئۆقرەت دەكا. ئەو شوتىنە وا ھەست دەكەي خالى دەستپېتىكى ناسىنى دەتىۋىدە، من عادەتى خۆم، هەتا كاتى ئاوارەبۇونىش بە كەتىپخانە راگرت، بەلام كە لە نىشىتمان ھەلبىرام، ئىدى بەو شىۋىيە دەرفەتى ئەمەن بۇو كە وەك جاران و وەك ئەمەن بتوانى ئاۋىتىمى كەتىپخانە و دانىشتن لە ژۇورە سېحرارىيە كانىدا بىم. ھەلبەت ئەمە منى لە كەتىپ خوتىندەدە ھەلسەبىرى، بەلام جۆرىتىكى تى لە خوتىندەدە لای من دەستى پېتىكە كە ئىستەر تامسوپۇنىكى ترى ھەبۇو. تامسوپۇنى ئاوارەدەيى و ئىتەر و ئەمەن، خوتىندەدە لە ھەمە سۇو شوتىنەك، بەلام ئىدى بەددەگەمن لە كەتىپخانە. نازانم ھەر لەو كاتەمەن ئەمەن دەتىۋىدە چى بۇو كە لەمندا سەبارەت بە دەنیا كەتىپ و كەتىپ

تەمەنى مەندالىم دەگەرەتىدە، لە بىرم دەيت ئەو كاتەي مەندال بۇوم و لە قوتاپخانەي سەرتايانى دەم خوتىندە، پۇورم دەستى گۈرمى و بىردىمى بۆ كەتىپخانەي مەندالان لە شارەكەماندا، كە ئەو كات لە ئىيمەنمانلى يەكچار كەم بەھەرەندە بۇو. يەكەم كەتىپ چىرۆكىكى مەندالان بۇو لە سەر ئازەل و مەرۆڤ. پېرىتىنەك كە مىيواندارىي كۆمەلىي ئازەل دەكا. لەبىرم دەيت فەزا و حالتىپەواي ناو چىرۆكە كە ئەمەندە سېحراروى و سەرنجىپاكيش بۇو بۇم، كە هەتا ئىستاش سەرىيەكەي لە مېشىك و دەرۇندا ماوه. رەنگە يەكىك لە ھۆكارەكانى ئەمەنلى كە ئىستاش زۆر سەرقالى پېتىوندى مەرۆڤ لەگەل سروشتىم، لەم كەتىپەوە ھاتىمى كە ئىستا ئىدى ناوهكەيم لەبىر ئىيىھ (ئەها ھاتىدە بىرم، ناوى كەتىپە كە "مەمان ناخواندە" بۇوا) لە بىرم دەيت كە كەتىپخانە كە و حالتىپەواي ناوى، تەۋاوى سەرنجىپاكيش بۇوم. بە ئىستاشەوە يەكىك لە شوتىنە خوش و ئارام و بىن دەنگ كە لە بىن دەنگى خۆيدا دەنگى كە قىسىم و پازى لە خۆيدا حەشار داوه. بىن دەنگىيەك كە ھەر دەم چاودەرۋانى و شە و رىستە و قىسىملىدەكەي. شوتىنە كە ئارام كە لە دەرۇنەوە بىن ئۆقرەت دەكا. ئەو شوتىنە وا ھەست دەكەي خالى دەستپېتىكى ناسىنى دەتىۋىدە، من عادەتى خۆم، هەتا كاتى ئاوارەبۇونىش بە كەتىپخانە راگرت، بەلام كە لە نىشىتمان ھەلبىرام، ئىدى بەو شىۋىيە دەرفەتى ئەمەن بۇو كە وەك جاران و وەك ئەمەن بتوانى ئاۋىتىمى كەتىپخانە و دانىشتن لە ژۇورە سېحرارىيە كانىدا بىم. ھەلبەت ئەمە منى لە كەتىپ خوتىندەدە ھەلسەبىرى، بەلام جۆرىتىكى تى لە خوتىندەدە لای من دەستى پېتىكە كە ئىستەر تامسوپۇنىكى ترى ھەبۇو. تامسوپۇنى ئاوارەدەيى و ئىتەر و ئەمەن، خوتىندەدە لە ھەمە سۇو شوتىنەك، بەلام ئىدى بەددەگەمن لە كەتىپخانە. نازانم ھەر لەو كاتەمەن ئەمەن دەتىۋىدە چى بۇو كە لەمندا سەبارەت بە دەنیا كەتىپ و كەتىپ

بلاوبونهودی هدستت به چی کرد؟

- یه کدم بدهمه می بلاوکراوهی من و تاریک بتو که له گوئاری سروهدا بلاوکراایهود. با بهته که له سهر زمانی یه کنگرتووی کوردي بتو. ئەم با بهته که له کونگره یه کی ئەدەبی له شاری بانهدا خوتنده ووه که تیتیدا له زوریدی شوتنه کانهوده ئەدیب و شاعیر و لیکوله ربانگه یشست کراپون. دواي خوتنده ووه با بهته که له کونگره که دا، یادی به خیتر مارف ئاغایی که له پیزی دووه مدا دانیشتبوو، له بدم ههستا و دهستی له گەل لیدامه و داواي لیکردم که نوسخه یه کی بدەمی. ئەم با بهته دواتر له گوئاری سروهدا بلاوکراایهود. ئیدی ئەم دهست پیتیک بتو، له و پەدوا به ده دام با بهته من له سروهدا بلاوده کراایهود، با بهته کانیش زورتر و تار و لیکولینه و و دخنه بون، له گەل يەک دوو شیعیریکیش.

بلاوبونهودی ئەم با بهته ههستیکی سەیری له چەند روانگموده لا دروست کردم: یه کەم ئەوهی که وەکو گەنجیک بە دیتنى ناوی خۆم له گوئاریکدا یه کجار خەنی بتوو. دووهم ئەوهی کە زانیم ئیشیتکم کردووه و توانيومه سەرنجی کۆمەلگای ئەدەبی و رۆشنیبری بۆ لای خۆم رابکیش. سیئم زانیم له مەبدە دوا دەرگام به رووی ناودنە ئەدەبی و رۆشنیبری کاندا کراوهه تەوه، که یه کجار بەلامه و گرنگ بتو. چوارم ئەوهی کە زانیم ئیشتر له مەبدە دوا دەبین ھوشیارت و ناگادارت بەم و به ههستیکی پىرده له با بهت بەرھەمە کانم بچوولیتەمەد. له راستیدا ئەوهی کە له سەردهمی میترمندالیسیمه و خەونم پیتەو بینیبتوو، وەدى ھاتبتوو و ئیدی کە وەمە فاز و قۇناغیکی دىكەوه.

ئەگەر بىدوی ئەمە بکەمە بیسانوو بۆ باسکردن له پیتوندیبیکی کۆنی دۆستانە، دەبین بلىم کە له وەبەدەواه له گەل مارف ئاغایی پیتوندیمان زۆر خوش بتو، وەها کە جىگە له پیتوندیبی تەلەفۆنى، سەردانى یه کتريشمان دەکردم. دەزانى، ھەمیشە هەستم دەکردمارف له من گەورەتە، بەلام دواي پەربیوو بتوونم و کۆچى دوايى مارف، زانیم له يەک تەمەنداندا بتوون! مارف ھەمیشە ھانى دەدام کە و تار بىووسم و لەم بوارهدا زیاتر خۆم ماندوو بکەم.

* لەبەشیتىکى زۆرى بەرھەمە کانى تۆدا، بەتاپەت چىرۆك و رۆمانە کانى، کارەكتەرىتىکى ھېتىم و دوورە پەرتىز بۇونى ھەيدە، کە ھەمیشە حەز لە ژيانىتىکى ئازامىر دەكات؟ ئايا ئەمە تاچەند له گەل ژيانى راستەقىنە و

قۇناغە ھەلسەنگىتىم، دەبىن بلىم کە له قۇناغى دەستپەتكەرنى خوتندە ووه رۆمان بتو کە یەکجار ھەست بە تەنبايى كرد، چۈنكە با بهته کە قورس بتو و كەسىش نەبتو يارمه تىيم بدا. له بىرم دىت کە پىشە كىيە كى دوورودىرىز له یەكىتىك لهم رۆمانانەدا له سەر رۆمان تىيس نۇرساپتو کە ھەرچىم دەكىد لىتى حالتى نەدەبۈم، بە ئىحتىياتەو له ھەندى كەسى پىسى، بەلام بىن سوود بتو. ئىدى ھەر لە وۇتە ئەو ھەست و بىرە له مىشىكى دام كە رۆمان دەبىن یەکجار گرنگ بىت!

سەرەتاي نۇرسىن لاي من له تەمەنە پازىدە سالىيە و دەست پىتىدە كا، لهو تەمەنەدا له ژىير كارىگەرلىي ۋىكتور ھۆگۆزدا دەستم كىرد بە نۇرسىنى يەكەم چىرۆك، كە ھەلبەت قەت بلاو نەكرايە و، ھەرەوھا له بىرم دىت كە ھەمیشە دەفتەرچىيە كم له گىرفاندا بتو کە تىتىدا بىرە كىتىپىيە كانى خۆم تىتىدا دەنۇسى. ئەم نۆت ھەلگەرتانە جارى وابو تەنبا دوو سەن پىسته بتوون، جارى واش بتو خۆي له لەپەرە، يان زىاتر دەدا. كە مىتر بۆ كەسى ترىشىم دەخوتندە ووه. دواتر دەستم كىرد بە نۇرسىنى شىعىر، ھەلبەت ئەم نۇرسىنە له بەشى ھەر زۆریدا بە زمانى فارسى بتوون. ئەو دواتر له تەمەنە بىست و سەن سالىدا بتو کە نۇرسىن بە فارسى زىينى منى بۆ ماناڭان ئامادە كردى. راھىتىنىكى یەکجار باش بتو، ھەلبەت ئىستاش من بە زمانى فارسى ھەر دەنۇسىم. زمانىتىكى دەست پىتىم خوتندە ووه و له گەللىي گەورە بتوو، بەلام لە راستىدا من با بهته ئەدەبىيە كانى زۆرتر بە زمانى كوردى دەنۇسىم. من ھەر دووكى ئەم زمانانە وەك زمانى دايىك سەير دەكەم.

* ئەگەر لە بىرەت بىت يەكەم كتىپ كە خوتندە و، چ كتىپىيە كە بتوو؟

- وەلامى ئەم پىرسىيارەم داویە و، كتىپە كە ناوی "مەھمان ناخوانە" بتو. واتە مىوانى ناوا دە، مىوانىتىك كە داوهت نەكراوه و خۆي كىتىپ بە ژۇورىتىدا دەكى. ئىستا، كە بىرەدە كەمە وە، دەبىنم ھەمۇ تەمەنە ئېمە و رۇودا وە كانى وەك ئەو كتىپە وابوون، زۆرەي شەتكان بە ناوا دەبىي خۆيان بە ژۇورى ژيانى مندا كردا رەنگە منىش وەك پىرىتىنىكى مىھەرەبان تەنبا و شەيدە كە له زارم هاتە دەر ئەوه بتو کە وتم: "بە خىتىپىن!"

* ئەي يەكەم بەرھەمە بلاوکراوهت چى بتو؟ له دواي

کہ سایہ تی تو دا یہ ک دہ گرنہ وہ؟

- نهگر ئىزغان ھەبىن كە مەرقۇقەكان بە سەر كارەكتەرە جۇزرا جۆزەكاندا داپەش بىكەين، دەبىن بلېيم كە كارەكتەرە ھېيىمن و دوورەپەرتىز، يەكىتىك لە كارەكتەرە سەرەكىيەكانى مەرقۇقە و گەلەتكە مەرقۇقە هەن كە ئەم خەسلەتەيان وەك خەسلەتى سەرەتكى ھەيدە. واتە نەگەر تو بىتەوى پىتاسەيان بىكەيت، دەلىتى ئەمو كەسە هيئىمنە. دوورەپەرتىزىش رەنگە بە دواي ھېمىنىدا بىتت، چونكە كەسى ھېيىمن خۇرى لە ھەندىي كېتىشە دەپارىزى، بىلام ليتىرەدا قىسە لەسەر ئەمەيدە كە داخۇڭ كەسى ھېيىمن خۇرى لەدەم سۈر كېتىشە يەك دەپارىزى، يان تەننیا خۇرى لەو كېتىشانە دەپارىزى كە پىتۇندى بە تۇندۇتىرىيەدە ھەيدە؟ من پىتم وايدە كەسى ھېيىمن، دوورەپەرتىزە لە تۇندۇتىرىي، بىلام لە خۇتىكەلكردن بە كېتىشە سەرەكىيەكان كە پىتۇندىيىان بە بۇونى مەرقۇقە و دۆخى كۆمەلگا وە ھەيدە خۇتى ناپارىزى.

لیزهدا پیتم واایه پرسیاره که که میک
ئاللۆزە، هەربویە دەبىن کە میک تو خەمە کانى
لیتىك جىا بکەينەوە. بۆ وىنە لە رۆماندا
ئەوانەي خەونى گەورە ئاللۆزتر بسووه (نەك بە مەمانا
دەبىنن، دەبى ھەر نىتىگە تىقىيە كەدى).
باش لە وە دەكەي كە ئەم جۆرە
لەگەل خەونە كەنافانى.

پرمانه که هیمن و دووره پریزه، نهود پیم
وابن لهگه لکه سایه تی سه ره کی پرمانی په رسیل که کانی
کوچدا نایه تهود. لهم پرمانه دا که سایه تی سه ره کی
هیمنه، بهلام دووره پریز نیبیه. له پرمانی ساله کانی
خدونیشدا، که سایه تی سه ره کی پرمانه که که پرسوول
بالا بزره، هیمنه، بهلام دووره پریز نیبیه. نهود
که سایه تیه کی کونسیر شاتیشه که لهم کونسیپتہ و خوی
له قهره کیشه کوندلاه تیه کان ددها.

سه بارهات به چیرۆکە کانیشم دهبن بلیم کە کارەکتەری جوز او جوز لەم چیرۆکانەدا هەن، هەربۆیە ناکری ھیتمە بۇون و دوورە پەریز بۇون بکەین بە دوو خەسلەتى سەرەگى ھەمسۈپيان. رەنگە ئەوھى کە سەرخى تۆي راکىشايىت کە بە وەها بېچۈونىك بگەيت، ئەوھى بىت کە کەسايدىتىيە کانى من لە بەرھەمە کاغدا خەسلەتىيە کى رەخنەپىشىyan ھەب، خەسلەتىيە، رەخنەبىي، نەك ھە

بیت.

شکستیک که دوو لایه‌نی هه‌یه، شکستیک لدو دیو و شکستیک لدم دیو. شکستی ئه‌و دیو شکستی هه‌ولدانی خه‌ونیکه، شکستی ئه‌م دیو شکستی خه‌ونیکه که چیدی هدول نادا.

* توئه‌م رۆمانه‌ت له کوردستانی باشورووردا نووسییوه، له شاره‌دتی (جیزیکان)، ئایا دەشتاییه‌کانی جیزیکان و چیاکانی (پیرمام) و (سەفین) چۆن کاریان بەسەرتەوە هەبۇوه له نووسینی ئه‌م رۆمانه‌دا؟ ئه‌م حالەتانه تا چەند کۆمەکی تویان کردووه؟

- داشتی پانویه‌ریسی ئه‌و ناوچەیه به شاخه دووره‌دەسته‌کانییه‌و و به شەپقانی دەربیای گەنمەکانییه‌و کە له بەر باران و دزدی هەتاوی پشت هەوره‌کانه‌و تا دوا سنوره‌کان بىرقەپریقان دەدایمەو، ئه‌و شوینانه بۇون کە خەیال و بىرى منیان له‌گەل خۆیان دەبرد. من کە شەوانە تا بەيانی خەربىکى نووسینی پەرسەپلەکە کانی کۆچ بۇوم، به دەیان جار ئاسمان و بىن دەنگى ئه‌و ناوچەیدم له کاتى شەودا ئەزمۇون كردووه. رەنگە ئه‌م حالەتە پوھى و دەروونیانه له هەر مەرۆڤتیکدا رووبەدن و له مەرۆڤتی نووسەریشدا رەنگە زیاتر. جىگە له‌و رەنگە کاردانه‌وەی ئه‌م جۆرە ئەزمۇونە روحيانه کە ئاكامى لىك ئالانى روح و زىينى مەرۆڤ لە‌گەل سروشته، قۇولبۇونە وەی زیاتر بیت له بۇون و هەبۇوندا، جۆرتىك له میتافىزیاى ئەندىشە و روح، کە چىتىرى تاييەت به خۆي هه‌یه. ئەسلەن لەبنەرەتدا من پېتىم وايە به بىن حالەتىكى لەم چەشىنە، هەرچەند مەرۆڤ خوتىندا وارىش بیت، نووسىن له دايىك نابىت. ئەم حالەتە جۆرتىك له ئەزمۇونە كە قۇوللايىھەك له پوھىدا دروست دەكى. قۇوللايىھەك کە وشەکان دەخاتە ناو چوارچىيەدەكى دىكەوە. ليىرەدا ئىيدى نووسەر ئەزمۇونىتىكى تر له‌گەل بىر و شە پەيدا دەكى، كە يەكجار پېتىوستى، بەلام نايشارمەوە كە ئەم حالەتمى من به توندى له زىير كارىگەرلى ئەزمۇونى كۆچىشىدا بۇو. ئىستا ئىيدى ئەم شاخ و دەشتانه وەك بەشىتىك له رىتىگا دەھاتنى بەرچاوم، ئەمە له كاتىتكدا بۇو كە له‌و دیو، كاتىتك ئەم حالەتم بەسەردا دەھات، شاخ و كىتىوەکانم وەك بەشىتىك له رىتىگا نەدەھاتە بەرچاوم، بەلكو زیاتر له شوتىتىكىان دەكىد كە خۆيان له خۆياندا تەواو دەبۇون. رەنگە ئەوەي كە پەنجەردى ئەو خانوودى كە تىيىدا بۇون زیاتر رwoo له دەشتەکان بۇو، زیاتر ئەم حالەتمى له مندا بەھىز كردىتىت. له كاتىتكدا له (بانە) تەنیسا شاخەکان و

من بۆ خۆم ھەم ئىنسانىكى ئارامم و ھەم وەك ھەمسو ئىنسانەكان حەزم بە زىيانىتىكى ئارامە، ئەودى كە ئەم جۆرە كە سايدەتىيەنە ئاو بەرھەمەكانم تا چەندە له من دەچن، دەبىن بىلىم كە نە تەنیسا له من دەچن، بەلكو له زۆرىيەي هەرە زۆرى ئىنسانەكانى دىكەش دەكەن، بەلام جۆزى ئەم لىتكەچۈونە بە هۆى دۆخى زىيانەوە جىاوازان. ھەر كەسىتىك بە جۆرتىك بەرەو زىيانىتىكى ئارام ھەنگاۋ ھەلتىتى. يەك تەقەي بۆدەك و يەك له كەتىپخانەكاندا بە شوتىنيدا وەيلانە، يەك بەرھەلسەتكارە و يەك له گەل دۆخدا دەروا، بەلام ئامانج يەكتىكە.

* له رۆمانى (پەرسەپلەکە کانى كۆچ) دا مەملانىتى نىتسان رەش و سېپى و بىرەپەرەپە تال و خۇشەكانى كوردستانى رۆزھەلات بە ئاپتىسەبۇونى ئەو دۆزە ناھەم موارەي كەوا له كوردستانى باشۇر تىپى كەوتىپوو، له رۆمانەكەدا رەنگىيان داوهتەوە، ئایا ئەو پەرسىيارانه لەم رۆمانەدا بىانۇرۇزىتىنی؟

- سەپەركە! دوو شت لەم كەتىبەدا بە جۆرتىك له مندا پېتكەوە گرى دەدرىن: ئەزمۇونى دەسەلاتدارىتى ئەوانەي والە جنسى ئىيمە بۇون (انەمەيان دەستە خەۋەتىسە خۆ لەم كەتىبەدا خۆى دەنۇتىتىسەوە)، لە‌گەل ئەزمۇونى دەورەولاتى. زىانى ئەوئى فېرى كىردىم كە ئەوانەي له جنسى خۆمانى دەكىت ئەنەن كە له‌و پېتىش خەۋەنام پېتىوە دەبىنەن. سەبارەت بە ئەزمۇونى دەورەولاتىش دەبىن بىلىم ھەر كەسىتىك بە ھەر ھۆبە كەوە له نىشەتمانى دادەپى، سەرەپاي دژوارىيەكان، بەجۆرتىك ھومىتىدەكى لە ئايىنەدا بەدى دەكى. من ئەم ھومىتىدەم لەوئى مرد. زانىم كە نەدەبا بېرىن، واتە نىشەتمان جىن بىتلەن، چۈنكە ئەوەي خەونى گەورە بۇ نىشەتمانە كەمە دەبىنې، تازە ناكسىتى داپرى. ئەگەريش داپرى، لەخۆتىسى دادەپى، بە راي من ئەوانەي خەونى گەورە دەبىن، دەبىن ھەر لە‌گەل خەونەكانىيان بىن (يان ھەندى جار مەرن قىبۇل بىكەن)، ئەگەر نەزىن، پېتەندى ئاساييان له گەل دەرۋەپەر لە دەست دەددەن. قارەمانى سەرەكى پەرسەپلەکە كانى كۆچ بە جۆرتىك ئەمەي له نەستىدا هەيە، ھەربىپە رىتىگا ياشى پەفراؤپە!

كە واتە ئەو پەرسىيارەي كە من دەمەوى لەم رۆمانەدا بىجى قوللىتىن پېتەندى نىتسان سىن كۈچكەي (خەدون - نىشەتمان و كۆچ) د، ھەلبەت لە سايدە شکستىدا،

یه‌کم جاره‌کان" مروث نه‌زمونونی جیهان ده‌کا و هر به هوی تازه بیونی ئەم ئەزمۇونانوو سرىيەيدىكى فەراموش نەکراو بە سەر زىين و كەسايەتى مىرۇقىدەوە بە جىن دەمىتىنى. هەلبەت ئەم كارىبگەريانە لە تەمەنلى بەرەوسەرتىدا دەكىرى خوتىندەوەي جۆراوجۆرى بۆ بىكى. رۇوداوتىكى مندالى دەكىرى دواتر خوتىندەوەي بەردەوامى دىكەي بۆ بىكى. هەستى ئەم سەرددەمە لەگەل عەقللى ئىستا كە ليك دەئلىن، ئاكامى ترى لىن دەكەويتىدە، ئەمە خەزىتىيەكى گرائبەھايە، كەواتە بە راي من نۇوسەر نەك تەنيا نابىي مندالىي خۆي فەراموش كات، بەلكو دەبىن ئاۋىردا ئەيدىكى بەردەوامى لەسەر ھەبىن. بېرگەنەوە لە مندالى، خۆي لە خۇيدا ئاۋىتىيەكە لە سىحر و رامان و سەرسورمان، ئاۋىتىيەكە لە تىتكەللىكىدىنى كات و شۇتىنە ھەنۈوكەيىھەكەن لەگەل كات و شۇتىنە بىزبۇوه كانى راپىدوو.

ھەندى شىتى مندالى ھەيدىكە مىرۇف لە تەمەنلى بەرەوسەرتىدا كەشفيان دەكتەوە. كىتپىر تو لە خەلۇوەتى خۇتدادىتىدەگەي كە فلانە رۇوداولە ژىانى تۆدا كە لەو سەرددەمەدا تەنيا لە بازىنەيدىكى بچىووكىدا دېبىنرا، پىۋەندىيەكى بەرلاۋى بە رۇوداوه كان و دىيارەكەنلى دەرورىبەرەوە ھەبۇوه، رەنگە بە گشت جىهانەوە. كىتپىر تىيدەگەي ئەو باوکەي ھەيدىتىكى گەورە لای تو ھەبۇو، ئەكتەرىتىكى بىن دەسىللاتى سەرددەمى ژىانى خۆي بۇو، وەها حالتىكى گۇرانىتىكى گەورە لای تو دروست دەك. ئەمە ئەو شۇتىنەيە كە من ناوى دەنیم "شۆكى گەورە ژىان". ئەم شۆكە دەتوانى ھەۋىتىنەكى گەورە بىت بۆ پىتىچۇنەوە بە شىۋەي ھونەرى.

* ئايا رۆمانى ترت بە دەستتەوەيدە، يان ھېج بېرگەيەكتەت ھەيدى بۆ رۆمانى تر؟

- راستىيەكەي من ئىستا بەرەمەتىكى ترم بە دەستتەوەيدە، بەلام لە تەواوكردنى دەئلى نىم، نازانم ھۆكارەكەي چىيە. جارى وايە سەرقالىيەكەنلى ژىانى رۆزانە سەرددەواي بېرە رۆمانىياوېيەكانت لىپ ون دەكەن. جارى واشە ماندۇوېت و ھەست دەكەت تاقەتت نىيە بنووسى، ئەگەرجىچى وىنەكان لە زەينىتىدا دىن و دەچن. من بە قەناعەتە گەيشتۇوم كە نىازى نۇوسىن دەبىن بگانە ئاستىك كە لە ھەر شىتىكى تر لە ژىانى تۆدا بە ھېزىتر بىت. بەھېزىيەك كە دەبىن مەۋدايەكى فراوان لە كاتەكانى تۆدا گىرېكا.

كىتەكانى كە پىشىيان بە پىشىي يەكتەرەوە داوه. *

ئايا ئەو نۇوسەرانەي پېش كاتى نۇوسىنى دەقىتىكى ئەدەبى، بېر لە كۆدە نەيتىيەكەن و ئامرازەكان دەكەنەوە، دەتوانى بەرەمەتىكى سەرگەوتۇو و ناياب بەرەم بېھىتىن؟

- نۇوسىن ھەم پلانە و ھەم پلان نىيە. پلان بەو مانايە كە پېش نۇوسىن (باش لە رۆمان دەكەم) دەبىن رۆمانسۇس بېرى لە ھەندىتىك شت كەرىدىتىتەوە. تىيمى داستان، كورتىراوەيەكى رۇوداوه سەرەكىيەكەنلى رۆمانەكەيدە، ھەرۋەها جۆرى پىتەندىدانى لەگەل ئەم دوا بەرەمەمانەي كە خوتىندۇوېتىيەدە گۈنگۈن. ئەمانە زۆرتر ئامرازان كە من باسم كردن، بەلام لە بوارى كۆدەكاندا دەبىن بلىم كە كۆدەكان زۆرتر لە كاتى نۇوسىندا لە دايى دەبىن. كۆدەكان زۆرتر بەرەمەتىكى گەرىتىدانى چەند رۇودا و چەند وىتەيەكى داستانىن. بە راي من بەرەمەتى سەركەوتۇو، بەرەمەتىكە كە ئاكامى لىتكەرىتىدانى ئەم دوو حالەتىيە، واتە لىتكەرىتىدانى پلان و ناپلان.

* باپىتىنە سەر رۆمانى (سالەكانى خەون) كە لەم رۆمانەدا بەرائەتى مندالى و سەگ و يارى و... تاد بۇونىان ھەيدە، ئايا گەرانەوە بۆ مندالى لە رۆماندا تاج ئەندازىدەك جوانىناسى بە رۆمان دەبەخشىت؟

- لەم رۆمانە نويىەي مەدا، تەنيا بەشىتىكى تەرخان كراوه بۆ سەرددەمى مندالى. لە رۆمانى سالەكانى خەوندا من ھەول دەدەم قۇناغى گواستنەوە بۆ سەرددەمى مۇدىرىن بە گۈزەر كردن لە كەسايەتى جۆراجىزەوە پېتاسە بىكمە. كە بىن گومان مندالانىش دەكىرى يەكىت كە پىنە گۈنگەكانى كارادانەوەي ئەم رەوتە كۆمەللايەتىيە بىن. سەبارەت بە جوانىناسىش دەبىن بلىم كە مىرۇف لە ھەر قۇناغىتىكى تەمەنيدا دەكىرى بايەتىك بىت بۆ خۇلقاندىنە جوانىناسى. جا ئەوەي كە ئەندازىدە ئەم جوانىناسىيە لە ج ئاستىيەكدايە، دەگەرىتىتەوە بۆ نۇوسەر و توانىي ئەو بۆ خۇلقاندىنە دىاردەيەكى لەم چەشىن. ئەگەر چاۋىك لە مېرىۋوئى رۆمان و چىرۇك بىكەين دېبىن ئەتكەن كەلىك نۇوسەر بە ئاۋىردا ئەنەوە لە مندال، يان گەرانەوە بۆ مندالى، بەرەمەتى باش بخۇلقاندىن. گارسيا ماركىز، تۆللىستۆ، گوركى، چىخۇف و سەمەدى بىبەرنەنگى و دەيانى تر دەتوانى ڭۈونەي بەرچاۋى ئەم ئاۋىردا ئەيدى بىن.

من پىتم وايە كە سەرددەمى مندالى بە ھۆتى ھەستىياربۇونى، يەكىت كە قۇناغە گۈنگەكانى تەمەنلى مىرۇقە. قۇناغىتىك كە تىيىدا بۆ يەكەم جار، يان "چەندىن

بخوینمهوه. له راستیدا زال نهبوونی پیسویستم به سهر زمانی نزرویژیدا کاریکی کردوه که خوتمنیریکی ورد نه بم، بلام دخوتینمـهوه. لم خوتندنهوانهشـمـدا تیگه یـشـتوـومـ کـه لـیـرـهـدـاـ هـیـجـ فـقـرـمـیـکـیـ رـقـمـانـ کـوـنـ نـهـبـوـهـ وـ کـهـلـکـیـانـ لـیـ وـرـدـهـ گـیـرـیـ. مـاوـهـیـدـ کـیـشـهـ فـیـرـبـوـوـهـ کـهـ بـهـرـهـوـامـ سـهـیـرـیـ نـهـ فـیـلـمـانـ بـکـهـمـ کـهـ لـهـ سـهـرـ بـنـهـمـایـ رـقـمـانـ گـرـنـگـهـ جـیـهـانـیـیـهـ کـانـ درـوـسـتـ کـرـاـونـ. رـهـنـگـهـ هـمـسـوـشـیـ سـهـیـرـنـهـ کـهـمـ بـوـمـ هـنـدـیـ گـرـتـهـ، وـهـاـ سـهـرـنـجـمـ رـادـهـکـیـشـنـ کـهـ حـهـزـ دـهـکـهـمـ دـانـیـشـ وـ بـهـسـ بـیـرـیـ لـیـ بـکـهـمـهـوهـ،ـ...ـ چـهـنـدـیـنـ وـ چـهـنـدـیـنـ جـارـ.

سـهـبارـهـتـ بـهـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیـشـ،ـ دـهـبـیـنـ بـلـیـمـ کـهـ خـوـینـهـرـیـکـیـ باـشـیـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیـ نـیـمـ. کـهـ دـهـسـتـ بـهـ خـوـتـنـدـهـوـدـیـانـ دـهـکـهـمـ بـوـمـ بـهـوـاـوـ نـاـکـرـیـنـ. رـهـنـگـهـ هـوـکـارـهـکـهـشـیـ نـهـوـهـ بـیـتـ کـهـ وـرـدـهـکـارـیـ وـ جـوـانـنـاسـیـیـ زـمـانـ لـهـ بـهـرـهـمـهـ بـیـانـیـیـهـ کـانـداـ اـیـانـ لـیـکـرـدـوـومـ،ـ يـانـ رـهـنـگـهـ ئـالـتـوـزـیـیـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیـ بـیـتـ کـهـ ئـازـازـمـ دـهـدـاتـ،ـ يـانـ رـهـنـگـهـ ئـالـتـوـزـیـیـ کـورـدـیـ جـوـرـیـکـیـ لـهـ ئـالـتـوـزـیـیـ تـیـدـایـهـ کـهـ بـهـرـهـمـیـ زـوـرـتـ بـیـرـیـ پـوـسـتـ مـوـذـیـرـنـ. زـوـرـ شـتـیـ تـیـدـاـ چـهـپـیـتـنـدـرـاوـهـ کـهـ دـهـکـرـیـ وـهـاـ نـهـبـیـنـ. ئـهـمـهـ کـارـیـکـیـ کـرـدـوـوهـ کـهـ باـزـنـهـیـ خـوـتـنـهـرـیـ رـقـمـانـ بـدـرـتـهـسـکـ بـیـتـ وـ هـلـنـدـاـتـهـ ئـاسـتـیـکـیـ فـراـوـانـ.

* تـوـلـهـ بـوـارـیـ فـدـلـسـهـفـهـ وـ رـهـخـنـهـیـ ئـهـدـهـبـیـ وـ وـتـارـیـ سـیـاسـیـ وـ فـیـکـرـیـ دـهـنـوـسـیـتـ،ـ لـهـ کـاتـیـکـدـاـ شـیـعـرـ وـ چـیـرـوـکـ وـ رـقـمـانـیـشـ دـهـنـوـسـیـتـ،ـ ئـایـاـ بـهـرـهـمـیـ تـوـئـهـمـ پـهـرـشـوـلـاـوـبـوـونـهـیـ نـوـوـسـهـرـانـ بـوـچـیـ دـهـگـهـرـیـتـهـوـهـ؟ـ

- رـهـنـگـهـ هـوـکـارـهـکـهـیـ خـدـنـزـکـرـانـیـ مـیـڑـوـبـیـانـهـیـ کـوـمـهـلـیـتـیـکـیـ فـرـاـوـانـ لـهـوـ ئـازـازـ وـ دـیـارـدـانـهـ بـیـتـ کـهـ بـهـ سـهـرـ تـاـکـیـ کـوـرـدـیدـاـ سـهـپـیـتـنـدـرـاوـهـ،ـ يـانـ ئـهـوـهـیـ کـهـ لـهـ کـوـمـهـلـگـایـ ئـیـمـهـدـاـ هـیـشـتاـ بـهـ گـوـتـرـهـیـ نـهـرـیـتـیـکـیـ مـوـدـیـرـنـ،ـ ئـهـرـکـهـ کـانـ دـابـشـ نـهـکـراـونـ وـ تـاـکـ شـوـتـنـیـ رـاـسـتـهـقـیـنـهـیـ خـوـیـ نـهـدـقـرـیـوـهـهـوـهـ،ـ يـانـ رـهـنـگـهـ هـوـکـارـهـکـهـیـ ئـهـوـهـ بـیـتـ کـهـ مـرـوـقـ لـهـ بـهـرـدـتـداـ لـهـ تـاـکـرـهـ دـهـنـدـیـ بـوـنـ بـیـزـارـهـ وـ وـهـکـ بـوـونـیـکـیـ چـهـنـدـ رـهـهـنـدـ حـهـزـدـهـکـاـ کـهـ هـمـسـوـ لـایـهـنـهـکـانـیـ خـوـیـ دـهـرـیـخـاـ.

من بـوـ خـوـمـ دـهـتـوـانـمـ لـهـ چـهـنـدـ رـهـهـنـدـدـاـ کـارـ بـکـمـ وـ بـنـوـسـمـ. هـدـلـبـهـتـ ئـهـگـرـچـیـ بـهـ شـیـعـرـ دـهـدـمـ پـیـتـکـرـدـ،ـ بـلامـ

تا ئـیـسـتـاـ منـ چـهـنـدـیـنـ جـارـ پـلـانـیـ نـوـوـسـیـنـیـ رـقـمـانـ لـهـ زـهـنـیـ خـوـمـداـ دـاـپـشـتـوـوـهـ،ـ بـهـلـامـ نـهـمـتـوـانـیـوـهـ دـدـسـتـ بـهـ نـوـوـسـیـنـیـ بـکـهـمـ،ـ هـهـرـبـقـیـهـ دـهـسـتـتـوـوـسـهـ کـانـ لـهـلـاـوـهـ لـهـ سـهـرـ مـیـزـدـکـهـمـ کـهـوـتـوـوـنـ وـ دـوـایـ ماـوـهـیـکـ کـهـ رـهـاـمـقـشـمـ کـرـدـوـوـنـ،ـ بـلامـ دـوـاـتـرـ پـلـانـیـ تـرـ هـاـوـیـ خـوـبـیـانـ وـهـرـدـهـ گـرـنـ وـ ئـیـدـیـ لـهـ زـهـنـمـداـ شـکـلـیـ تـهـاـوـیـ خـوـبـیـانـ وـهـرـدـهـ گـرـنـ وـ ئـیـدـیـ دـهـسـتـ دـهـکـهـمـ بـهـ نـوـوـسـیـنـیـ یـهـکـجـارـهـکـیـ. نـوـوـسـیـنـیـ رـقـمـانـ دـهـبـیـنـ بـهـ رـایـ منـ دـوـوـ شـتـیـ سـهـرـهـکـیـ لـهـ پـیـشـ بـیـتـ:ـ یـهـکـهـ ئـهـوـهـیـ کـهـ تـیـمـهـ گـشـتـیـهـ کـدـتـ لـاـ بـهـ تـهـاـوـیـ پـوـوـنـ بـیـتـ وـ دـوـوـدـمـ ئـهـوـهـیـ کـهـ لـانـیـ کـهـمـ چـهـنـدـ دـانـهـ لـهـ کـهـسـایـهـتـیـهـ کـانـ ئـیـدـیـ لـاتـ بـهـرـجـهـسـتـهـ بـوـوـیـتـانـ. ئـاوـیـتـهـکـرـدـنـیـ ئـهـمـ دـوـوـ لـایـهـنـهـ دـوـاـتـرـ دـهـتـوـانـیـ بـهـ ئـاسـانـیـ قـهـلـهـمـتـ پـیـ وـدـگـهـ بـخـدـنـ.

* بـهـرـایـ تـوـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیـ لـهـ کـوـتـیـ رـقـمـانـ جـیـهـانـیـدـایـهـ؟ـ

- ئـهـمـ بـهـرـاـوـرـدـکـارـیـیـهـ یـهـکـجـارـ زـهـحـمـهـتـهـ،ـ هـهـرـ کـامـ لـهـ ئـیـمـهـ دـهـتـوـانـیـنـ باـسـ لـهـ ئـهـزـمـوـنـهـ کـانـیـ خـوـمـانـ بـکـهـیـنـ.ـ لـهـ بـهـرـاـوـرـدـ لـهـگـهـلـ رـقـمـانـهـ کـانـیـ تـرـداـ شـتـیـکـ کـهـ منـ لـهـ رـقـمـانـ کـورـدـیدـاـ ئـازـازـمـ دـهـداـ،ـ زـمـانـهـ.ـ زـمـانـیـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیـ لـهـ ئـاسـتـیـ پـیـسـوـیـتـداـ پـوـخـتـهـ وـ پـارـاوـ نـیـیـهـ،ـ هـهـرـوـهـاـ منـ هـهـسـتـ دـهـکـهـمـ کـهـ رـقـمـانـنـوـسـیـ کـورـدـ تـوـانـایـ شـوـرـبـوـوـنـهـوـهـیـ بـهـ نـاـوـ نـاـخـیـ پـالـدـوـانـهـ کـانـیـ خـوـیـدـاـ زـوـرـ بـهـ هـیـزـ نـیـیـهـ،ـ کـهـ ئـهـمـدـشـ بـوـ ئـاسـتـیـ کـدـمـیـیـ زـانـیـارـیـ لـهـ بـاـبـهـتـ دـهـرـوـنـنـاسـیـ وـ کـوـمـهـلـنـاسـیـ دـهـگـهـرـیـتـهـوـهـ.ـ جـگـهـ لـهـوـ بـهـ هـوـیـ لـاـواـزـیـ پـیـالـیـزـمـ لـهـ رـقـمـانـیـ کـورـدـیدـاـ ئـیـمـهـ خـاـوـهـنـ ئـهـوـ دـهـقـانـهـ نـیـنـ کـهـ وـهـسـفـیـتـیـکـیـ ئـنـوـرـیـتـیـکـیـ فـیـقـیـ بـهـ هـیـزـیـ لـهـ دـنـیـاـیـ وـاقـیـعـ کـرـدـبـیـنـ،ـ وـهـاـ کـهـ لـهـ سـهـرـ ئـهـمـهـوـ ئـیـمـهـ بـتـوـانـیـنـ باـزـ بـدـدـیـنـ بـوـ جـوـرـیـتـکـیـ تـرـ لـهـ نـوـوـسـینـ،ـ هـهـرـوـهـاـ لـهـ نـوـوـسـیـنـیـ رـقـمـانـداـ ئـهـوـنـدـیـ کـهـ خـوـ جـوـوـتـکـرـدـنـ لـهـگـهـلـ کـانـ لـایـ نـوـوـسـهـرـ گـرـنـگـهـ،ـ قـوـلـبـوـوـنـهـوـهـ بـهـ سـهـرـ کـوـمـهـلـگـایـ خـوـداـ گـرـنـگـ نـیـیـهـ.ـ وـهـکـ بـلـیـتـیـ تـهـنـیـاـ فـوـرـمـهـ کـهـ دـهـتـوـانـیـ بـهـرـهـمـیـ سـهـرـکـهـوـتـوـوـ بـخـوـلـقـیـتـنـیـ!

* تـوـلـهـ ئـاسـتـیـ جـیـهـانـیـدـاـ زـیـاتـرـ چـیـ نـوـوـسـهـرـیـکـ دـهـخـوـتـنـیـتـهـوـهـ؟ـ لـهـهـمـانـ کـاتـداـ لـهـ نـوـوـسـهـرـ کـورـدـهـ کـانـیـشـداـ زـیـاتـرـ حـدـزـ لـهـ نـوـوـسـیـنـیـ کـامـ نـوـوـسـهـرـ دـهـکـهـیـتـ؟ـ

- منـ بـهـ گـهـنـجـیـهـ تـیـ رـقـمـانـیـ زـوـرـ خـوـتـنـدـوـهـهـوـهـ.ـ رـقـمـانـهـ کـانـیـ سـهـدـدـیـ نـوـزـدـهـ،ـ رـقـمـانـهـ نـوـوـسـیـیـهـ کـانـیـ دـوـایـ شـوـرـشـیـ ئـوـکـتـوـبـرـ (ـوـهـکـ رـقـمـانـیـ دـوـنـیـ ئـارـامـ)ـ وـ رـقـمـانـهـ فـارـسـیـیـهـ کـانـ.ـ ئـیـسـتـاـشـ زـیـاتـرـ هـهـوـلـ دـدـدـمـ کـهـ بـهـ نـوـرـوـیـرـیـ

به زمانی قانع بنوسری، پدیامه سیاسیبیه کان نیستا
گهلهک ئالوزتر بعون، هەربۆیه داوای فۇرمى دىكەش
دەکەن. به رای من تا کیشە سیاسیبیه کان مابن، ئەددەبى
سیاسیش دەمیتى.

* بەپروای تو پیسوەندىيە گشتگىرىيە کانى نېوان
فەلسەفە و ئەددەبیات لە كوتىنى نۇسىندا يەك دەگۈنەوە،
بەتايمەت لە بوارى شىعردا؟

- سارتر وەك فەيلەسەوفىيەكى گرنگى
ئىگىزىستيانسىيالىست (وجوودى)، جىڭە لەوە خاوند
نووسىنى فەلسەفييە، لە رۆمانە بە ناويانگە كەن خۇيدا
بە ناوى "ھىتلەنج" ھەولى داوه بىنەماي فىكەر
فەلسەفييە کانى خۆي بە شىپوھى ئەددەبى لە فۇرمى
رۆماندا بىنۇتىتەوە. باشە ئەوە چى بورە كە واي كردووە
سارتر تەنیا بە نووسىنى فەلسەفىيە پازى نەبىت؟
كەسىك ئەگەر بىبەۋى لە فەلسەفىيە کانى بخۇتىتەوە
ئاگادار بىت، دەتوانى كىتىبە فەلسەفييە کانى بخۇتىتەوە
و ئىدى ليلى شارەزا بىت. به راي من ئەوە كە سارتر
ھان دەدا فەلسەفىيە ئىگىزىستيانسىيالىسىم لە بەرگى
رۆماندا بىنۇتىتەوە، كۆنكرىتىكىرىنى باسەكەيە لە فۇرمى
ئەددەبىدا، كە ئەمەش بەشىكى يەكجار گرنگە. سارتر لەم
رۆمانىدا ئىستر فۇرمۇلە بىرى فەلسەفىيە كۆنكرىت
فەلسەفەدا ناكا، بىلكو بە وىتە و بە شىپوھى كۆنكرىت
نىشامان دەداتەوە. سارتر پىتى وايە كە بە نووسىنى
رۆمان ئەو شىتمى كە نەيتۋانىو بە تەواوى لە كىتىبە
فەلسەفييە کانىدا بىلىتى، باسىلى كەردووە. وەك دەزانىن
سارتر پىتى وايە كە مەرۆش مەدھىكەن بە تازادىيە، بەلام لە
ھەمان كاتدا ئەم تازادىيە قورسە، قورسىيەكى كە مەرۆش
تۇوشى ھىتلەنج دەكا. جاچ لەوە باشتىر تو بىتوانى لە
قەوارىدى كارەكتەرىتكەدا بە كۆنكرىت باسى ئەم حالەتە
فەلسەفييە لە وجۇرىدى مەرقىدا بىكەيت.

* تو دوو كۆمەلە چىرۆكەت بەناوە كانى (ئىتوارە شار)
و (خۇشتىرىن رۆزى دىنيا) بلازىرىدۇتەوە، ئايا بەنياز نىت
چىرۆكە كانى تىريشت بەچاپ بگەيەنەت؟

- من ئىستا كۆمەلە چىرۆكەتىكى ترم ئاماھى چاپە و
ئەوەندەي نەعاوە كە كۆمەلەتىك چىرۆكە كە دىكەش ئاماھى
چاپ بىكەم. دوورى من لە ولات بورۇتە هوئى كەمەتىك
گىرۇگرفت لە چاپدانى بەرھەمە كانم بە شىپوھى كىتىب.
ھىۋادارم بىتوانم بە سەرىاندا زال بە.

* ئايا پىتوەندىيە ئىستىتىتىكىيە كانى زمان لەپەرۆسىدى

پاستىيەكى شىعر نانووسىم و خۇشم يەكجار كەم لە قەردە
رەخنەي ئەددەبى دەدەم. و تارى فىكىرى و سیاسى و رۆمان
و چىرۆك بوارە سەرەكىيە كانى كارى من. پىتشم وايە كە
ھەمسۈران پىتىكەوە گىرى دراون. چىرۆكىنوس و

رۆماننوس دەبى شارەزايىەكى باشىان لەمەر
پووداوه كانى زىيانى رۆزانە و فىكىرى سەرەدەم و
فەلسەفەدا ھەبىن. سیاسەت و فەلسەفە شارەزاي دەكە بە
سەر شىتە ورد و گشتىيە كاندا و ئەمە دواتر يارمەتىيەدەر
دەبىن (وەك بىنەمايەك) بۇ نووسىنى رۆمان و چىرۆك.

تو ناوى ئەممەت ناوه "پەرتەوازە بۇون". پەرتەوازە
بۇون بارى نىتىگە تىشى ھەيە و مانانى ئەوەيە كە بالندەكە
نازانى بەرە كۆئى ھەلەپى. ئەو لە ئاسماندا ھەروا دىت
و دەچىن بە بىن ھىچ پلانىك، بەلام لە پىش ئەم فەرە
پەھەندى بۇونەي نووسىنەوە، دەبىن سەير بىكەين كە داخو
نووسەر دەرەقەت ھاتۇوە، يان نا. زۇر نووسەر لە دىيادا
ھەن كە لە بوارى جۆزىە جۆزدا كار دەكەن، بۇ وىتە
چۈمىسىكى. ھەلبىت لە ئەنجامدا ئەوە يەك بوارە كە
دەبىتە پەناسەي سەرەكى نووسەر.

* ئايا لە ئەددەبى ئەمەرۆتى كوردىياندا ئەددەبىتىك بۇونى
ھەيە بەناوى ئەددەبى سیاسى، بە شىپوھى كە ئەندروست؟
ئاسۆتى ئەددەبى سیاسى چۈن دەبىنەت؟

- به راي من ئەدەب ناکىرى سیاسى نەبىت، بەلام چۈن
سیاسىيەك؟ سیاسەت دەكىت بەشىتىك لە ناوه رۆكى
ئەدەب بىت، بەلام فۇرمى سەرەكىيە كە ئەندروست. ناکىرى
نووسەر بىلىت دەي باشە ئەركى من ئەوەيە كە ئىستا
دادەنیشىم و چىرۆكىيەك لە سەر چەۋساندەنەوەي چىنى
كەرىتىكار، يان فالانە ئەندروست دەنۇسوم. ئەمە بەرھەمە كە
دەكە بە بەرھەمەتىكى كال و پىكلامەيى و بە تەواوى لەوە
پىش دارىتىراو. لىتىرەدا ئىدى شۇين بۇ گەمە ئەزادانەي
فيكەر و وىتە نامىتىن، ھەمسۈ شەتىك لەوە پىش
دىيارىكراوه كە چۈن بېرواتە پىش. لىتىرەدا ئىستر ئىمە لە
بەرددەم ئەددەبى سیاسىدا نىن، بەلکو لە بەرددەم سیاسىي
ئەددەبىداين، يان سیاسەتى بە ئەدەب كەراو. ئەددەبى سیاسى
رەنگە لە ھەمسۈ و لاتانى جىهاندا ھەبىن و بەشىتىكى
گۈنگە كە كۆلتسۈرۈيان داگىرىكى. چىزىشىشىكى لە رووسىيا
و ھېسۈز لە ئەمەرىكىغا غۇونەي دىيارى ئەم جۆزە ئەددەبەن. لە
ناو ئەددەبى كوردىشدا غۇونەمان زۇرن، بەلام ئىدى ئىستا
دۆخە كە گۇرانى بەسەردا ھاتۇوە، ھەربۆيە ئەددەبى سیاسى
ناتوانى بە شىپوھى جاران سەرخېر اکىش بىت. ئىستا ناکىرى

بیت که ده توانی یه کجارتار یارمه تیده بیت. جگه لمه چرکردنده ده توانی ثامرازی کی تر بیت. واته به شیوه کیه کی بدرده وام فریدانی خوینه ر بقناو فمزا سه ره کییه کان. هله بیت نه مه ده توانی خوینه ر ماندو بکات، به لام بدرده وام له پنتی ناونددا رایده گری و بدرده وام له گه ل کاکلدا خدیری کی ده کات، هه رو ها ثامرازه کلاسیکیه کانی و دک لیکچواندن و میتا غوریش ده توانی نه و شتانه بن که خوینه ر له دنیا یه کی و تیدیدا را بگری و مانا چمند رهندنی بکا.

نابی له بیرمان بچیت که نوسه ر ده بیت بدرده وام هه ممو رووداوه گچکه کانی ناو رومان، یان چیروک به تیمیکی گشتی ترده پیشوندی بدا، چونکه نه م پیشوندی کیه که سه ره نجام سه رسورمان له خوینه ردا دروست ده کا. رووداوی گچکه نابی خوی له ناو خویدا کوتایی بین بیت. رووداوی گچکه به پیشوندی گرتنه له گه ل پرسیاره وجودی کان، یان پرسیاره گشتیکه کان ده توان قولایی پیشیست پیدا بکن، واته پیشوندی دیالیکتیکیانی ورد و گشت.

* نه ده بی پوست مسدیرن تاچند کاریگه ربی به سه ر چیروکی کوردی که وه دروست کردووه، یان چیروکی کوردی چون خوی ناویته نه ده بی پوست مسدیرن کردووه؟ که ده زانین بیشیک له چیروکی کوردی پشتی به گیپرانده به ستووه؟ ئایا نه مه چون له رومانی کوردیدا ردنگی داوه ته وه؟

- کاکلی چیروک به رای من هه میشه گیپرانده بورو و گیپرانده ده بیت، به لام جور و زمانی گیپرانده کان گزرانیان به سه ره دیت. جاری وایه گیپرانده وه، گیپرانده کی ریالیستیکه و دیارده کانی ده ره وه زدین ده کا به باهه تی گیپرانده و جاری وایه حالته ده رونیه کان، جاری و اشه له ریگای فه نازیکه کی رهو ته وه و تنه کان ده کا به باهه تی گیپرانده. له نه ده بی پوست مسدیرنیشدا به رای من حاله تی گیپرانده به رجه ستیه يه.

یه کیک له تایبه تمه دیکه کانی نه ده بی پوست مسدیرن نه وه که بدرده وام قالب شکینه، یان نیزنه به خوی ده دا که تو خمه جوز او جوزه کان له فه زای رومان و چیروکدا تیکه ل بکات. هنه ندی نوسه رئیستا له نه ده بی کوردیدا نه مه ره چاو ده کمن. و دک ده زانین یه کیک له تایبه تمه دیکه کانی پوست مسدیرنیز نه وه که واز له حیکایه ته گه وره کان دینی، به لام پارادوکس که لیرده دا

نووسینی رومان سه ختره، یان له پرفسه نووسینی چیروک؟ نه که سره کییه کانیان کاما نه؟

- بین گومان له روماندا سه ختره، چونکه هم زهمنی زیاتری ده و هم به هوی قه باره که بیه و به هوی را ده کان تییدا، لیکنالانی پیوه ندی ئیستیتیکیه کانی زمان دروارته، به لام له همان کاتدا به هوی مهودای زقرتر، ده رفتی زیاتریست ده اتنی!

ردنگه دژوارترین بهشی نه م پیشوندی کیه ئیستیتیکیه، پیکه وه گریدانی سه ره تا و کوتایی بدره هم بیت، چونکه بدرای من سه ره تا و کوتایی نه دوو بهشدن که زیاتر له هر شوینتی کی تر نوسه ر کارتیکه ربی ئیستیتیکیانی خوی به سه ره زدین و فیکری خوینه ردا به جن دیلن. سه ره تای بدره هم ده بیت که خوینه بیه وی دریزه به خوینه وه بدآ و کوتاییش نیدی نوسه ر ده بیت روحی خوینه ری کرد بیت به بیشیک له جیهانی خوی. دواتر، پیکه وه گریدانی نه دوو بهش، خوینه ره دخانه به ردهم به رهه میک که و دک هدر بونیک سه ره تا و کوتاییه کی هدیه. دوو بهش که ده بیت هدر کامیان له بدر تیشکی نه وی تردا تا دیت گه شتر و روناکتر بین.

* بقنه وه خوینه ری تو زیاتر له کود و نهینی و ته کنیکه کانت نزیک بیشته وه، چی کومه کی ده کات و له چییه وه دهست پن بکات بقنه وه خوی زیاتر و دک پاله وانی چیروک کان بیینیت؟

- یه کیک له جیاوازیه کانی چیروک و رومان نه وه که له چیروکدا تو زقرتر له سه ره یه که که سایه تی یه کانگیری، به لام له روماندا چندین و چندین کاره کتدر بونیان هدیه که نوسه ر ده بیت بدرده وام له جیهانیاندا بیت و جگه لمه بتسانی بدره هم که ده که گه مه یه کی هونه رییدا له پال یه کتر و له به رانه ریه کتردا دایان بینی. ناسینی زیاتر له سه ره که سایه تیکه کان بق رومان نووس ده توانی یه کیک له سه ره کیترين پیداویستیکه کانی خولقاندنی فه زای رومان بیت، وها که بتسانی سه رنجی خوینه بق خوی را بکشی. جگه لمه من له رومانی پدره سیلکه کانی کوچدا کارتیکم کردووه که ده توانی له ریگای ها و چه شن سازی له وشه، یان رسته یه کدا له کوتایی هدر بیشیکدا و دریزه دانی همان وشه، یان رسته له بده که تردا خوینه بهاویته نه م جیهانی "شوک" وه. ردنگه نه مه یه کیک له ته کنیکه کان

ئەوکات بتوانرى لە وتهزايى ھاواچەرخ كەلك وەريگرين. وشەي "هاواچەرخ" وەك لە ناوهەكى دىيارە پېتىسىتى بە زەمەنەن ھەيە، جا با ئەم زەمەنەي بەدەينى. وشەي ھاواچەرخ، پېتىسىتى بە دىز، يان بەرانبەر تېتكەن كە ئەوיש زەمانى "كۆن" د. شېتىك كە هيستا ئىتمە نىمامە.

* ئايا چىرەكتۇرس و رۆمانسۇس بۇئەوەي بە شىۋىيەتى كە ئەكتىف و تەندروست بچىتىتە ئاوا ئاخى كارەكتەرە كانىيەوە، پېتىسىتى بە روانگەيدى كى كۆمەلتەناسىيائىنە ھەيە؟ ئايا كۆمەلتەناسى تا چەند پېتىسىتە؟

- پېشىتر ئاماڭىم بەم خالىد داوه. بەس حەز دەكەم لېرىدا تېبىنېيەك زىياد بىكم، ئەوיש ئەوەي بە خاونى روانگەيدى كى كۆمەلتەناسىيائىنە بۇون بە ماناي ئەوەي بە رۆمانسۇس بە مانا ئاكادېيىە كە دەبىن حەقەن كۆمەلتەناس بىت. كۆمەلتەناسى لە بوارى ماكىرۇ و مىكىرۇدا كۆمەلتىگە وەك فۇرمى زيانى مىرۇش دەخاتە بەر لېتكۈلىنىەوە و لە زىر تېشكىيدا ھەول دەدا كە بۇونەورىك بە ئاوايى مىرۇش پېتىسە بىكا. رۆمانسۇس تەنانەت ئەگەر لە رېتگايى دەقە كۆمەلتەناسىيە كانىوە شارەزايى مىرۇش نەبىن، ئەوە لانى كەم لە رېتگايى ۋىيان (ئەزمۇون) و لە رېتگايى خسوتىندەوەي بەرھەمە ئەدبىيەكانى دىكەوە قۇولبۇونەوەي پېتىسىت لە مەپ كۆمەلتىگە و مىرۇش پەيدا دەكا، ئەمانە بەستىتىنى ئەۋ ئاگايىدە بەرەتىيەت كە بۇ نۇوسىن پېتىسىتىن.

ھەمسۇ نۇوسىرە باشەكان ئەگەر بدوتىنى، دەبىنى دەتوانى لە سەر كۆمەلتىگە و لە سەر مىرۇش ھەندى باسى گىرنىڭ بورۇۋىتىن. غۇونەكانيان دەتوانى مەحمۇودى دەولەت ئابادى و بەختىار عەلمى بن.

ئەوەيە كە رۆمان خۇرى حىيکايەتىيە كە گەورەيە! يانى گشىتىتىيەك ھەيە كە فەزايى رۆمانىكە بە گشتى پېتىسە دەكا. رەنگە مىرۇش وازى لە حىيکايەتە گەورە كلاسيكىيەكان، يان كۆنەكان (ئەم وشانە بارى ئىتىگەتىقىمان لاي من نىيە) هىتىباپ، بەلام ناچارە بە چىتكەرنى حىيکايەتە نوتىيە گەورەكان! ئايا راوهستان لە بەرانبەر حىيکايەتە گەورە كاندا خۇرى لە خۇيدا حىيکايەتىيە كە گەورە نىيە؟ دەزانى، يەكىتىك لە پارادۆكسەكانى و تە فەلسەفييەكان ئەوەيە كە خۇيان لە سەرەمان پەرنىسىپ راوهستانىن كە بۇ خۇيان دەيانەوى نەفى بىكەنەوە. جا پۇست مۇۋدىتىرىنىش لەم حالەتە بىن بەرى نىيە، بەلام با كراوه بىن و بلىتىن كە ئەوانىش بىن خۇيان تاقى بىكەنەوە، بەو مەرچە كە بەپارىزەوە بىن و دەست بەجىن خۇمان سەدادىد بە دەستەوە نەددىن.

* ئايا لە فۇرمى نوتىيە داستاندا شېتىك ھەيە بەناوى رۆمانى ھاواچەرخ؟ رۆمانى ھاواچەرخ چۈن سەرى ھەلدا؟

- ھاواچەرخ دەكىرى ھاواچەرخ بېت بەو مانايىيە كە پېتەندى بە چاخ، يان چەرخى ئىتمەوە ھەيە، كە ھەلبەت لە سەر زەمەنلىقى ئەم چەرخەش دەكىرى مشتومىر ھەبىن، بەلام نایىن لە بېرمان بېجىن كە بە ھۇي خېتارابى ئەم سەردەمەوە وتهزايى "چەرخ"، يان "چاخ" (لىتەدا چەرخ بە راي من ھەمان چاخە كە دەبىوي زەمەنە كە سىنۇردار بىكا) پېتىسە كەنە كە گەجار دىۋار بۇوه.

ھاواچەرخ بەرانبەر بە وشەي "معاصر" ئىفارسىيە كە لە "عصر" دە دىت. لە زمانى فارسىدا (عصر) بۇ زەمەنلىقى پانوبىرىن بەكار دەبىرى، بۇ وتنە "عصر آهن"، كە زەمەنلىقى دورودرەتىلى لە مېتۇرى كۆنلى مىرۇش داگىر كىردووه. جا بۆيە وشەيە كى ورد نىيە و بە گشتى نارپونە، بەلام لە ھەمان كاتدا وەك ھەمسۇ وشە و وتهزا نارپونەكانى تربەكار دەبىرى. من نازانىم مە بدەست لە وشەي ھاواچەرخ چىيە، بەلام دەكىرى ھەمسۇ ئەو بەرھەمانەي كە لەم سى سالىمى دوايىدا نۇوسراون بە رۆمانى ھاواچەرخ ناواپەرىن، بە ھەمسۇ جۇزراوجۇزىيەكانى خۇيانەوە. بەس سەپەر ئەوەيە كە چۈنكە رۆمانى كوردى مېتۇرى كەن بخەيىنە ئاوا بازىنە ئەم وتهزايەوە، كە ئەمەش غەریب دەنوتىنى، جابوئە رەنگە وا باشتى بېت كە خۇمان لەم دەستەوازىيە دوور راپگىن و پەلە نەكەين. رەنگە دەبىن زەمەنلىك بەسەر رۆمانى كوردىدا بىگۈزەر،